

XORAZMDA DEMOGRAFIK XUSUSIYATLARNI RIVOJLANISHI.*Shermetov Doniyor Karimberganovich*

Demografiya har yili turli sabablarga ko'ra vafot etgan aholi o'rnini yangidan dunyoga kelgan avlod hisobiga to'ldirib borilishi qonuniyatlarini ijtimoiy-tarixiy sharoitlarga bog'lik holda o'rganadigan fan. Demografiyaning maqsadi muayyan hudud, mamlakat, dunyo aholisi va millatning takror barpo bo'lishi jarayoni va omillarini o'rganish, muammolarni belgilab, yechimlarni aniqlash va istiqbolini ko'rsatib berishdan iborat. Demografiyaning vazifalari: demografik jarayonlar va ularning omillarini o'rganish; demografik bashoratlarni ishlab chiqish, demografik siyosat chora-tadbirlarini ishlab chiqish. Demografik siyosat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning ilmiy asosini tashkil etmog'i lozim. Shundagina jamiyat har tomonlama muntazam rivojlanib boradi. Demografik tadqiqot usuli — statistik, tarixiy taqqoslash, haritagrafik, sotsiologik, matematik va mantiqiy fikrlash. Demografiyaning taxliliy metodi statistikadan farq qiladi: unda mavhum fikrlash usulidan keng foydalanish asosida aholi tarkibida kelgusida ro'y beradigan miqdor va sifat o'zgarishlari ham o'rganiladi. Shu jihatdan demografik statistika demografiyaning bir qismidir.

Xorazm viloyati doimiy aholisi soni 2021- yil 1- yanvar holatiga 1 893,1 ming kishini tashkil etib, 2020- yil boshidan 26,6 ming kishiga yoki 1,4 % ga o'sdi. Jumladan, shahar aholisi soni 626,8 ming kishini (jami aholi sonidagi ulushi 33,1 %), qishloq aholisi soni 1266,3 ming kishini (66,9 %) tashkil etdi.

O'zbekistonning shimoli-g'arbiy qismida joylashgan Xorazm viloyatining demografik xususiyatlarining rivojlanishiga turli omillar, jumladan, tarixiy, madaniy, iqtisodiy va ekologik elementlar ta'sir ko'rsatgan. Mintaqaning demografik rivojlanishi bilan bog'liq ba'zi asosiy fikrlar:

1. Tarixiy va madaniy kontekst: Xorazm viloyati boy tarixga ega, Amudaryo bo'yida gullab-yashnagan qadimiy Xorazm sivilizatsiyasini o'z ichiga olgan merosga ega. Asrlar davomida mintaqa Fors, Arab xalifaligi va Temuriylar imperiyasi kabi turli madaniyat va imperiyalarning ta'siri ostida bo'lib, uning demografik tarkibi va madaniy xilma-xilligida doimiy iz qoldirgan.

2. Aholining o'sishi va migratsiyasi: Xorazm viloyatining demografik xususiyatlari aholi sonining o'sishi va migratsiya shakllari bilan shakllangan. An'anaviy qishloq xo'jaligi faoliyati tarixan muhim iqtisodiy omil bo'lgan bo'lsa-da, urbanizatsiya, sanoatlashtirish va yerdan foydalanishning o'zgarishi kabi omillar tufayli demografik o'zgarishlar yuz berdi.

3. Etnik tarkibi: Xorazm viloyatida turli etnik guruhlar, jumladan, o'zbeklar, qoraqalpoqlar, qozoqlar, ruslar va boshqalar yashaydi. Mintaqaning demografik

xususiyatlarini tushunish uchun aholining taqsimlanish dinamikasini va bu guruhlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushunish juda muhimdir.

4. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar: Xorazm viloyatidagi demografik tendentsiyalarda iqtisodiy imkoniyatlar, ish o'rinlarining mavjudligi, ta'lim va sog'liqni saqlashdan foydalanish imkoniyati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Hukumat siyosati, yerdan foydalanish usullari va infratuzilmani rivojlantirish shahar va qishloqlarda aholi sonining o'sishi yoki kamayishiga ta'sir qilishi mumkin.

5. Ekologik mulohazalar: Xorazm viloyati ekologik muammolarga, jumladan, suv tanqisligi va cho'llanishga duch kelmoqda. Bu omillar mintaqaning demografik naqshlariga ta'sir qilishi mumkin, aholi punktlari tendentsiyalari va turmush tarzini o'zgarishiga ta'sir qiladi.

6. Demografik ma'lumotlar va tadqiqotlar: Xorazm viloyati aholisining dinamikasini tushunish uchun aholi soni, yosh taqsimoti, tug'ilish va o'lim koeffitsientlarini o'z ichiga olgan aniq va dolzarb demografik ma'lumotlar muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, oila tuzilmalari, migratsiya naqshlari va urbanizatsiya tendentsiyalari bo'yicha tadqiqotlar demografik o'zgarishlar haqida qimmatli ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin.

Xulosa:

Xorazm viloyatida demografik xususiyatlarning rivojlanishini tushunish tarixiy, madaniy, iqtisodiy va ekologik omillarni hisobga olgan holda ko'p tarmoqli yondashuvni talab qiladi. Ushbu o'zaro bog'liq elementlarni o'rganish orqali siyosatchilar, tadqiqotchilar va jamoalar mintaqaning demografik dinamikasi haqida yaxlit tushunchaga ega bo'lishlari va barqaror rivojlanish va inklyuziv siyosatlar yo'lida harakat qilishlari mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов Қ.Х., Абдураманов Х.Х. Демография. – Тошкент: Ношир, 2011. – Б. 209.
2. Kalonov.K O'zbekistonda migratsiya jarayonlarining muhimligi.
3. Z.N.Tojiyeva – Demografiya.
4. Cohen, R. (2006). Migration and its enemies: global capital, migrant labour and the nationstate, Oxford: Ashgate.
5. Вертелецкая Н.П. Миграционная политика в условиях глобализации // Мир и политика, 2012. №11
6. Saliev - Demogeografik hududlar tarkibiy jihatlari.